
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІРПІНСЬКИЙ
ЮРИДИЧНИЙ
ЧАСОПИС

Науковий журнал

Випуск 4 (17)

Ірпінь • ДПУ • 2024

ISSN 2617-4154
УДК 34:33(477)(08)

*Засновник: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2018 року*

*Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)
Мови видання: українська, англійська*

Ідентифікатор друкованого медіа: R30-02576

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» рішенням Вченої ради
Державного податкового університету (протокол № 5 від 30.10.2024)*

Редакційна колегія: д-р юрид. наук, професор *В. В. Топчій* (голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *О. М. Бодунова* (заст. голов. ред.); д-р юрид. наук, с.н.с. *Н. Б. Новицька* (заст. голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *Н. А. Лугіна* (відп. секретар); д-р юрид. наук, доцент, *Ю. І. Аністратенко*; д-р юрид. наук, професор *В. Т. Білоус*; д-р юрид. наук, професор *С. В. Бобровник*; д-р юрид. наук, професор *О. Г. Боднарчук*; д-р юрид. наук, професор *Л. М. Касьяненко*; д-р юрид. наук, професор *О. Є. Костюченко*; д-р юрид. наук, професор *Н. А. Литвин*; д-р юрид. наук, професор *Т. О. Мацелик*; д-р юрид. наук, професор *Н. В. Никитченко*; д-р юрид. наук, професор *А. М. Новицький*; канд. юрид. наук, доцент *Л. В. Омельчук*; д-р юрид. наук, професор *О. П. Рябченко*; д-р юрид. наук, доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д-р юрид. наук, професор *П. В. Цимбал*; д-р юрид. наук, професор *І. В. Чеховська*; д-р юрид. наук, професор *А. Є. Шевченко*; д-р юрид. наук, професор *Asar İsa oğlu Sadıgov* (Азербайджан), *Janusz Orłowski*, doctor nauk prawnych Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Poland).

Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал / редкол. : *В. В. Топчій* (голов. ред.) та ін. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. – Випуск 4 (17). – 300 с. – (Серія : право).

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам юридичної науки та практики.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень проблем правової науки, теоретико-прикладних проблем правового забезпечення фіскальної політики держави, удосконалення законодавства та правозастосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами теорії права та правозастосування.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Державного податкового університету.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об'єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія провадить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 08205, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

У разі посилання на матеріали збірника наукових праць «Ірпінський юридичний часопис» потрібно використовувати транслітеровану назву «Іrpinskyi yurydychnyi chasopys», або «Іrpin legal chronicles».

© Державний податковий університет, 2024

STATE TAX UNIVERSITY

**IRPIN LEGAL
CHRONICLES**

The Scientific Journal

Issue 4 (17)

Irpin • STU • 2024

ISSN 2617-4154
UDC 34:33(477)(08)

*Founder: University of the State Fiscal Service of Ukraine
The scientific journal «Irpın legal chronicles» was founded in 2018
Continued edition (released with the accumulation of material)
Languages of edition: Ukrainian, English*

Print media identifier: R30-02576

*Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the
Academic Council of the State Tax University (protocol № 5, 30.10.2024)*

Editorial Board: Dr., Professor V. V. Topchiy (Editor-in-chief); Ph.D. in Law, Docent O. M. Bodunova (deputy Ed.); senior researcher N. B. Novytska (deputy Ed.); Ph.D. in Law, Docent, N. A. Lugina (co-ed.); Dr., Associate Professor, Yu. I. Anistratenko; Dr., Professor V. T. Bilous; Dr., Professor S. V. Bobrovnik; Dr., Professor O. G. Bodnarchuk; Dr., Professor L. M. Kas'yanenko; Dr., Professor O. E. Kostyuchenko; Dr., Professor N. A. Lytvyn; Dr., Professor T. O. Matselyk; Dr., Professor N. V. Nikitchenko; Dr., Professor A. M. Novytsky; Ph.D. in Law, Docent L. V. Omelchuk; Dr., Professor O. P. Ryabchenko; Dr., Associate Professor Yu. Yu. Ryabchenko; Dr., Professor P. V. Tsymbal; Dr., Professor I. V. Chekhovska; Dr., Professor A. Eu. Shevchenko; Dr., Professor Asar Isa ogly Sadygov (Azerbaijan), Janusz Orłowski, doctor nauk prawnych Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Poland).

Irpın legal chronicles : The Scientific Journal / Editorial Board : V. V. Topchiy (Editor-in-chief) and others. – Irpın : State Tax University, 2024. – Issue 4 (17). – 300 p. – (Series : Law).

The edition contains scientific articles devoted to the actual problems of legal science and practice.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of researches on problems of legal science, theoretical and applied problems of legal provision of the state fiscal policy, improvement of legislation and law enforcement.

The journal is intended for researchers, lecturers, postgraduates, students and anyone who is interested in law theory and law enforcement.

The Scientific Journal is indexed by Google Scholar,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the State Tax University.

DOI digital object identifier is assigned to the scientific articles of the edition.

The editorial board carries out systematic work on integration of the scientific edition to the international electronic libraries, catalogs and scientometric databases with the purpose of entering the world scientific information space, increasing the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:

31, Universitetskaya str., Irpın, Kyiv region, Ukraine, 08205
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

The use of the materials published in the journal is allowed in case of obligatory referring to an information source.

Referring to the materials of the scientific journal «Irpın legal chronicles» one must use the transliterated title «Irpınskyi yurydychnyi chasopys» or «Irpın legal chronicles».

© State Tax University, 2024

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права

Бодунова О. М., Яцик Т. П.

Особливості реалізації права на доступ до інформації
щодо правотворчої діяльності (в контексті ст. 6
Закону України «Про правотворчу діяльність»)..... 11

Вітюк Д. Л., Підгородецький В. О., Лугін С. В.

Захист та реалізація прав українських військовополонених в умовах сьогодення..... 19

Волошин М. В.

Взаємодія релігії та права в релігійно-правовому регулюванні:
юридичний та релігійно-правовий аналіз..... 28

Косілова О. І., Кримчанін Б. А.

Порушення прав і свобод людини та громадянина на тимчасово
окупованих територіях України в умовах повномасштабного вторгнення рф..... 35

Савченко Д. О.

Делеговане правосуддя в церковному судочинстві в Середні віки 45

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Гончаренко А. В.

Латентність ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів):
поняття, причини виникнення та методи запобігання 53

Ковальова М. В., Шевченко А. О.

Проблеми інституційної спроможності митних органів щодо здійснення
протидії та попередження контрабанди й порушення митних правил..... 67

Мілімко Л. В.

Докази в кримінальному провадженні та провадженні про адміністративні
правопорушення: порівняльно-правовий аналіз..... 77

Новицька Н. Б., Новицький А. М.

Відповідальність за податкові правопорушення великих платників податків 86

Сало П. І.

Момент виникнення бюджетної заборгованості з відшкодування
податку на додану вартість у процедурі судового оскарження 94

Терепа С. В.

Відповідальність у сфері оподаткування за Податковим кодексом України..... 104

Сидорчук Л. А., Єфіменко В. О.

Поняття «державний зовнішній фінансовий контроль» 113

Шарандін О. О.

Порівняльно правові аспекти визначення фінансово-правового статусу
політичних партій в Україні та закордонних державах
(практика Польщі та Німеччини)..... 123

*Цивільне право і цивільний процес; трудове право; сімейне право;
міжнародне приватне право*

Лаговська Н. В., Романенкова А. Ю.

Удаваний договір дарування як порушення права
переважної купівлі частки в спільній частковій власності 134

Костюченко О. Є.

Зміна парадигми у стратегії виживання
(на прикладі соціально-трудових відносин).
Частина 2: зміст та обсяг соціально-трудових прав 142

Котович І. О.

Проблеми застосування інституту додаткового рішення в цивільному процесі 155

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Камінський С. В.

Кримінально-правове забезпечення запобігання контрабанди:
зарубіжний досвід..... 163

Касьянов І. О.

Примирення з неповнолітнім підозрюваним:
кримінологічний аспект правосуддя, дружнього до дитини 171

Клименко І. Ю.

Механізм реалізації заходів запобігання розбоїв, вчинених неповнолітніми..... 183

Секо С. О.

Кримінологічна характеристика організованої злочинності у сфері економіки 191

Третяк В. В.

Кримінально-правова охорона господарських відносин 200

Чекараміт К. С.

Кримінологічна характеристика сучасної злочинності неповнолітніх 210

*Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність*

Кухленко Д. С.

Відеоконференція в судовому засіданні як механізм реалізації
захисту суб'єктів кримінального провадження 217

Лугіна Н. А., Покорська Я. І.

Спеціальне досудове розслідування в умовах воєнного стану в Україні..... 225

Омельчук Л. В., Гулісва З. Н.

Реалізація права на правову допомогу в кримінальних провадженнях
щодо воєнних злочинів в Україні 234

Топчій В. В.

Молекулярно-генетична експертиза в кримінальному процесі
в умовах воєнного стану 245

Мілевський О. П., Тарасюк Т. І.

Проведення окремих слідчих (розшукових) дій
у кримінальних провадженнях проти довкілля 252

Свінцицький А. В.

Зарубіжний досвід забезпечення процесуальних гарантій захисту
прав і законних інтересів особи під час кримінального провадження 260

*Міжнародне право***Анісімова М. Ф., Кононенко В. П.**

Міжнародна екологічна безпека в умовах агресивної війни росії проти України:
поняття, наявні проблеми та реакція світової спільноти 268

Чернецька О. В.

Воєнні злочини в системі кримінально протиправних посягань:
міжнародна та європейська практика 282

Фокін Я. Ф.

Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права
під час російської військової агресії: Міжнародний кримінальний суд
як механізм притягнення Росії до відповідальності 290

CONTENTS

Theory and history of state and law; constitutional law

Bodunova O. M., Yatsyk T. P.

Features of implementation of the right to access to information regarding law-making activity (in the context of article 6 of the law of Ukraine «On law-making activity»)..... 11

Vityuk D. L., Pidhorodetskyi V. O., Luhin S. V.

Protection and realization of the rights of ukrainian prisoners of war in today's conditions..... 19

Voloshin M. V.

Interaction of religion and law in religious and legal regulation: legal and religious studies analysis..... 28

Kosilova O. I., Krymchanin B. A.

Violation of human and civil rights and freedoms in the temporarily occupied territories of Ukraine during the full-scale invasion of the russian federation 35

Savchenko D. O.

Delegated justice to the ecclesiastical judiciary in the Middle Ages..... 45

Administrative law and process; financial law; informational law

Honcharenko A. V.

Dark figure of evasion of taxes, fees (mandatory payments): definition, reasons, ways of prevention 53

Kovalyova M. V., Shevchenko A. O.

Problems of institutional capacity of customs authorities in countering smuggling and violation of customs rules and their prevention 67

Milimko L. V.

Evidence in criminal proceedings and proceedings on administrative offenses: comparative legal analysis..... 77

Novytska N. B., Novytskii A. M.

Responsibility for tax offenses of large tax payers..... 86

Salo P. I.

The moment of occurrence of budget debt for reimbursement of value added tax in the procedure of judicial appeal 94

Terepa S. V.

Responsibility in the field of taxation according to the Tax Code of Ukraine 104

Sydorchuk L. A., Yefimenko V. O.

The concept of «state external financial control» 113

Sharandin O. O.

Comparative and legal aspects of the identification of the financial and legal status of political parties in Ukraine and foreign states (practice of Poland and Germany) 123

*Civil law and civil procedure; family law; international private law***Lagovska N. V., Romanenkova A. Yu.**

Fraudulent gift deed as a breach of the right of pre-emptive purchase
of a share in joint shared ownership 134

Kostiuchenko O. Ye.

Paradigm shift in survival strategy (on the example of social and labor relations).
Part 2: content and scope of social and labor rights 142

Kotovych I. O.

Problems of application of the additional decision institute in a civil process 155

*Criminal law and criminology; Penal law***Kaminsky S. V.**

Criminal law enforcement of smuggling prevention: foreign experience 163

Kasianov I. O.

Reconciliation with a juvenile suspect:
a criminological perspective on child-friendly justice..... 171

Klymenko I. Yu.

Mechanism for implementation of measures for the prevention
of robbery committed by minors 183

Seco S. O.

Criminology characteristics of organized crime in the economic sphere 191

Tretyak V. V.

Criminal protection of economic relations 200

Chekaramit K. S.

Criminology characteristics of modern juvenile crime..... 210

*Criminal procedure and criminalistics; forensic examination;
operational-search activity***Kukhlenko D. S.**

Video conference at the court as a mechanism for implementing
the protection of the subjects of criminal proceedings 217

Luhina N. A., Pokorska Ya. I.

Special pre-trial investigation in the conditions of martial law in Ukraine 225

Omelchuk L. V., Huliieva Z. N.

Implementation of the right to legal assistance in criminal proceedings
regarding war crimes in Ukraine 234

Topchii V. V.

Molecular and genetic expertise in a criminal process under
the conditions of the state of martial 245

Milevskyi O. P., Tarasiuk T. I.

Conduct of individual investigators (search) actions
in criminal proceedings against the environment 252

Svintsytskyi A. V.

Foreign experience in providing procedural guarantees
of the protection of the rights and legal interests
of a person during criminal proceedings 260

*International law***Anisimova M. F., Kononenko V. P.**

International environmental security in the conditions
of russia's aggressive war against Ukraine: concepts,
existing problems and the world community's reaction 268

Chernetska O. V.

War crimes in the system of criminal offences: international and european practice 282

Fokin Ya. F.

Responsibility for violations of international humanitarian law
during russian military aggression: the International Criminal Court
as a mechanism for holding Russia to accountability..... 290

УДК 343.9

DOI 10.33244/2617-4154.4(17).2024.225-233

Н. А. Лугіна,

канд. юрид. наук, доцент,

e-mail: natali.lugina7@gmail.com

ORCID ID 0000-0001-6005-2943;

Я. І. Покорська,

Державний податковий університет

e-mail: pokorska228@gmail.com

ORCID ID 0009-0001-6831-0131

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У цій науковій статті проаналізовано спеціальне досудове розслідування в період воєнного стану в Україні, яке суттєво змінюється в такий період. Спеціальне досудове розслідування – це насамперед особливий порядок здійснення процесуальних і слідчих дій, спрямований на розслідування кримінальних правопорушень в умовах підвищеної небезпеки, обмежень прав та свобод, спричинених військовими діями. Права та свободи громадян можуть бути певним чином обмежені, тому такі заходи спрямовані на забезпечення громадської безпеки та правопорядку у складних умовах воєнного часу.

Проаналізовано, що правова база регулювання спеціального досудового розслідування в період дії воєнного стану в Україні базується на певних законодавчих актах, які встановлюють особливий порядок та умови здійснення слідчих дій і процесуальних заходів. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють це питання, є: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), закони України «Про національну безпеку України» та «Про правовий режим воєнного стану», укази Президента України про введення воєнного стану, постанови Кабінету Міністрів України.

Також з'ясовано, що правоохоронні органи під час дії воєнного стану отримують додаткові повноваження для здійснення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій і використовують спеціальні засоби й технології для збору доказів.

Ключові слова: досудове розслідування, «воєнний стан», спеціальне досудове розслідування, вторгнення, розслідування, кримінальне провадження, злочинні діяння.

Постановка проблеми. Спеціальне досудове розслідування в період дії воєнного стану в Україні має певний ряд викликів та проблем, які можуть впливати на законність та ефективність проведення слідчих (розшукових) дій [1]. Ось основні з них:

1. Обмеження свобод та прав громадянина в період дії воєнного стану, що може призвести до порушення прав людини, до прикладу: неправомірні затримання, обшуки без належних підстав, обмеження права на захист.

2. Через обставини воєнного стану слідчі (розшукові) дії можуть проводитися в умовах підвищеної конфіденційності, тобто бути непрозорими, наслідком цього слугує недотримання стандартів підзвітності та прозорості, що може призводити до зловживань з боку правоохоронних органів.

3. Саме умови воєнного стану можуть ускладнити повноцінний та якісний судовий контроль за законністю слідчих (розшукових) дій, наприклад, може бути недостатня судова перевірка рішень та дій правоохоронних органів, як наслідок – прийняття неправомірних рішень.

4. Обмеження доступу адвокатів до обвинувачених і підозрюваних, ускладнення комунікації через воєнні дії, тим самим порушення права на захист, недостатня можливість для підозрюваних та обвинувачених реалізувати свої процесуальні права

5. Умови воєнного стану можуть ускладнити збирання й зберігання доказів у реєстрах та в паперових архівах, що може призвести до неправомірних обвинувачень або виправдань.

6. Надзвичайні обставини та воєнні дії можуть ускладнити або затримати процес проведення слідчих (розшукових) дій, тому може відбутись втрата важливих доказів або непроведення слідчих (розшукових) дій у потрібний час.

7. Правоохоронні органи в період воєнного стану мають розширені повноваження щодо використання спеціальних засобів, що несе за собою ризик порушення права на приватність, незаконне прослуховування розмов та стеження за громадянами.

8. Воєнні дії та надзвичайні ситуації можуть вплинути на функціонування правоохоронних органів та судів, що призводить до неповного правосуддя, затримки розгляду справ або до обмеженого доступу до правосуддя громадян.

9. Непорозуміння та неузгодженість дій між різними органами можуть призвести до неефективності розслідувань, координації у воєнний стан.

Спеціальне досудове розслідування в умовах воєнного стану стикається з великою кількістю викликів, які вимагають зваженого підходу для забезпечення балансу між правами людини та національною безпекою. Важливо, щоб правозастосовні органи діяли в межах закону і під контролем незалежних судових та громадських інститутів для запобігання можливим зловживанням та порушенням прав громадян.

Аналіз публікацій та останніх досліджень. Питання спеціального досудового розслідування аналізували та досліджували такі вчені: С. М. Гусаров, О. І. Верешак, В. Г. Гончаренко, Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, О. І. Пашинін, В. М. Тертишник. Останні дослідження у галузі спеціального досудового розслідування у періоді дії воєнного стану в Україні аналізували різні юридичні експерти та адвокати, наприклад: адвокат А. Павлюк, яка провела аналіз змін до кримінального процесуального законодавства, що виникли у зв'язку зі збройною агресією РФ; юристи компанії «Arzinger»; фахівці з Вищої школи адвокатури НААУ; центр прав людини «ZMINA»; Український інститут майбутнього. Їхні наукові роботи мають вагомe значення для дослідження сутності спеціального досудового розслідування в умовах воєнного стану в Україні.

Метою статті є розкриття сутності та визначення поняття, особливостей спеціального досудового розслідування в режимі воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Від моменту повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України введено воєнний стан, який посилив проблематику правового регулювання КПК України, варто зазначити, що найбільш актуальною проблемою залишається спеціальне досудове розслідування.

Поняття «спеціального досудового розслідування» є комплексне, це є порядок процесуальних дій, які здійснюють правоохоронні органи у специфічних умовах, наприклад, таких як надзвичайний стан або воєнний [1]. Його метою є забезпечення національної безпеки та правопорядку засобом ефективного та швидкого розслідування правопорушень, що становлять загрозу для громадян і держави. Таке розслідування відбувається стосовно кількох чи одного підозрюваних, згідно з правилами, які закріплені та передбачені в КПК України.

Інститут спеціального досудового розслідування було запроваджено Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини». Надалі становище щодо досудового розслідування закріплено у главі 24-1 КПК України, але цей інститут не є якісно дослідженим на сьогоднішній день. Тому, аналізуючи положення глави 24-1 КПК України, спеціальне досудове розслідування здійснюється за відсутності підозрюваної у вчиненні небезпечного діяння особи, тобто проходить «заочно» [2, с. 457]. Вважається, що це одна з форм досудового розслідування, яка запроваджена для притягнення до кримінальної відповідальності громадян, які оголошені в розшук чи переховуються від органів досудового розслідування. Під час набуття чинності зазначеним раніше законом воно було можливе тільки щодо осіб, які були за межами держави, але на сьогодні це застосовується на тимчасово окупованій території України та в районах проведення воєнних дій. Спеціальне досудове розслідування – це різновид форми спрощеного кримінального провадження, яке здійснюється з того моменту, коли особа вчинила суспільно небезпечне діяння. Це розслідування забезпечує одну із засад кримінального провадження, а саме невідворотності покарання. Потрібно додати, що є конкретні категорії громадян, стосовно яких неможливо застосувати положення ст. 297-1 КПК України [1], це, наприклад, якщо підозрюється неповнолітня особа, яка також переховується від органів досудового розслідування та суду, для того щоб ухилитись від кримінальної відповідальності, і така особа оголошена в розшук на міждержавному чи міжнародному рівні.

Спеціальне досудове розслідування стосовно осіб, які перебувають на території ведення бойових дій чи на тимчасово окупованій території, здійснюється із застосуванням певних відмінностей від загального порядку, це закріплено в КПК України. Причиною цього є тимчасовий характер Закону України від 2015 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» [8].

Служба безпеки України є основним органом, який відповідає за розслідування правопорушень, які становлять загрозу національній безпеці, охоплюючи терористичні акти, шпигунство, державну зраду та інші злочини, пов'язані з воєнним станом, також Національна поліція України виконує функції досудового розслідування загальнокримінальних злочинів, які можуть бути пов'язані з воєнним станом, наприклад: мародерство, грабежі, шпигунство та інші кримінальні правопорушення, Державне бюро розслідувань здійснює досудове розслідування злочинів, які вчинені посадовими особами, військовослужбовцями та іншими спеціальними суб'єктами, які можуть залучатись до злочинної діяльності під час дії воєнного стану, Офіс Генерального прокурора також виконує функцію процесуального керівництва досудовими розслідуваннями і здійснює нагляд за дотриманням законності в діяльності правоохоронних органів. Їхні обов'язки та повноваження закріплені в КПК України та відповідних законах про їхню діяльність. Ці органи чинні в межах розширених повноважень, адаптованих до умов воєнного стану, для забезпечення національного правопорядку та безпеки.

Спеціальне досудове розслідування відрізняється від звичайного досудового розслідування певними специфічними ознаками, які пов'язані з надзвичайним станом або умовами воєнного стану. Основними ознаками спеціального досудового розслідування є:

1. В умовах дії воєнного стану слідчі органи: Державне бюро розслідувань, Національна поліція, Служба безпеки України, які мають розширені повноваження. Наприклад, може бути проведення обшуків без попереднього судового дозволу, затримання підозрюваних на довгий термін без санкції суду та інші заходи, які спрямовані на оперативне реагування на загрози національній безпеці.

2. Спеціальне досудове розслідування проходить у спрощеній процедурі, яка адаптована до екстремальних умов. Наприклад, слідчі можуть діяти більш оперативно і з меншою кількістю бюрократичних процедур для отримання необхідних дозволів.

3. Пріоритет національної безпеки та правопорядку, її захист є основною метою спеціального досудового розслідування. Це означає, що на меті розслідування є швидке та ефективне реагування на правопорушення, які становлять загрозу державі та її громадянам, навіть якщо це передбачає тимчасове обмеження певних прав і свобод.

4. Важливо забезпечити посилений моніторинг і контроль слідчих дій, незважаючи на спрощення процедур і розширення повноважень. Це допомагає запобігати зловживанням і забезпечити дотримання законності в умовах надзвичайних ситуацій.

5. Процесуальне керівництво спеціальними досудовим розслідуванням в умовах воєнного стану здійснюється під контролем Офісу Генерального прокурора, що забезпечує відповідність дій слідчих органів правовим нормам.

6. В умовах воєнного стану слідчі дії можуть відбуватись у більш небезпечних і жорстких умовах, що вимагає від слідчих особливих навичок та підготовки задля забезпечення ефективності розслідування.

Спеціальне досудове розслідування в умовах воєнного стану характеризується спрощеними процедурами, розширеними повноваженнями слідчих органів, пріоритетом національної безпеки, посиленням моніторингом і контролем, особливим порядком

процесуального керівництва, захистом прав людини та спеціальними умовами проведення слідчих дій. Такі ознаки забезпечують ефективність дій правоохоронних органів у надзвичайних умовах та сприяють збереженню правопорядку і національної безпеки.

Після того, як розпочалось повномасштабне вторгнення росії на територію України та запроваджено воєнний стан, було внесено певні зміни до чинного кримінального законодавства України та перейменовано розділ IX-1, який отримав назву «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Саме з березня 2022 року до КПК України було внесено двадцять змін та поправок, це свідчить про спроби змінити та покращити чинний кримінально процесуальний порядок та закон, однак, це здебільшого несистемно і необдуманно, тому що не сприяє вирішенню термінових питань і проблем сьогодення у кримінальних провадженнях. Діє чіткий перелік правопорушень, які належать до тих, які підпадають під спеціальне досудове розслідування. Також встановлюється коло осіб, щодо яких можуть застосовуватись норми та правила спеціального досудового розслідування, якщо вони вчинили правопорушення та які не входять до виключного переліку. До таких осіб належать:

- підозрювані особи, які перебувають або переховуються на тимчасово окупованій території від органів досудового розслідування та бажають ухилитись від кримінальної відповідальності;
- підозрювані особи, які перебувають на території держави, яка чинить агресію стосовно України, і також переховуються на ній від органів досудового розслідування;
- підозрювані особи, які подані в розшук на міждержавному рівні та їхні провадження про незаконні діяння й злочини розглядаються в одному кримінальному провадженні із правопорушеннями, що належать до переліку, встановленого законом [7, с. 601].

Слідчий суддя може ухвалити відмову про задоволення клопотання слідчого чи прокурора стосовно того, щоб провести спеціальне досудове розслідування, тільки в той момент, коли особа, яка подала клопотання, не може юридично довести дійсність місцеперебування підозрюваного за межами території, яка є під контролем України, наприклад, на тимчасово окупованій території чи на території країни-агресора, і така особа має за мету не з'явитися до органів досудового розслідування, для того щоб уникнути кримінальної відповідальності, або ж коли фактично особу визнали такою, що оголошена в розшук на міжнародному чи міждержавному рівні, або існує рішення, прийняте уповноваженим органом, щодо обміну підозрюваного як військовополоненого за умови, що такий обмін було здійснено.

Потрібно додати, що на сьогодні актуальною проблемою залишається відсутність у правоохоронних органів доступу до територій, де ведуться чи велись активні бойові дії та на них було вчинено певний злочин. Це зумовлює виникнення проблем ще на етапі досудового розслідування, наприклад, щодо проведення процесуальних дій (збереження інформації та її огляд з відкритих джерел, дистанційний допит свідків), здійснення досудового розслідування за відсутності підозрюваного, прийняття та оформлення певних процесуальних рішень, відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, удосконалення системи захисту свідків, потерпілих, понятих, фахівців, які працюють із даною категорією справи, зміна деяких строків розслідування такої категорії справ. Усі

ці проблеми залишаються актуальними ще з 2014 року, але наразі розширились території, у межах яких вони виникають.

Варто зауважити, що основними проблемами у спеціальному досудовому розслідуванні на сьогодні є такі: неправомірні затримання, обшуки без належних підстав, обмеження права на адвокатську допомогу, недотримання стандартів підзвітності та прозорості, недостатня судова перевірка рішень та дій правоохоронних органів, порушення права на захист, недостатня можливість для підозрюваних та обвинувачених реалізувати свої процесуальні права, неправомірні звинувачення і виправдання, втрата важливих доказів або непроведення слідчих (розшукових) дій у потрібний час, ризик порушення права на приватність, незаконне прослуховування та стеження громадян, неповне правосуддя, затримання розгляду справ або обмеження доступу до правосуддя громадян, неефективність розслідувань та координацій у воєнний стан.

Для врегулювання питань неправомірних затримань, обшуків без належних підстав та інших потенційних порушень прав людини під час воєнного стану необхідно запровадити кілька ключових заходів:

1. Встановити чітку процедуру щодо обшуків, затримань та інших слідчих (розшукових) дій у період воєнного стану в рамках законодавства. Важливо, щоб ці процедури були детально прописані у відповідних нормативно-правових актах, таких як КПК України, закони України «Про Національну поліцію» та «Про правовий режим воєнного стану».

2. Забезпечити якісний процесуальний контроль з боку Офісу Генерального прокурора. Прокурори повинні мати можливості оперативно реагувати на будь-які порушення прав громадян з боку правоохоронних органів та вживати відповідних заходів для їх усунення.

3. Встановити можливість судового оскарження дій правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Громадяни повинні мати право на судовий захист своїх прав, особливо щодо затримань та обшуків, неефективних розслідувань, обмежень прав на судовий захист.

4. Організація тренінгів, освітні програми, навчання та підвищення кваліфікації правоохоронних органів, для того, щоб запобігати порушенням прав людини. Навчальні програми мають охоплювати вивчення етичних стандартів та правових норм, а також методи, що врегульовують дотримання прав людини в умовах надзвичайних ситуацій та воєнного стану.

5. Залучати міжнародні організації та правозахисні інституції до моніторингу дотримання прав людини в Україні в надзвичайних умовах та умовах дії воєнного стану. Співпраця з багатьма міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ, Amnesty International та іншими, допоможе забезпечити додатковий нагляд і контроль за діяльністю правоохоронних органів.

6. Залучати громадськість до контролю за дотриманням прав людини. Наприклад, важливу роль можуть відігравати правозахисні організації, які здійснюють ефективний і незалежний моніторинг та надають правову допомогу постраждалим громадянам від неправомірних дій правоохоронних органів.

7. Створити спеціалізовані незалежні органи та комісії, які мають здійснювати моніторинг та контроль за дотриманням прав людини під час воєнного стану. Такі

органи повинні мати широкі повноваження для того, щоб здійснювати перевірки дій правоохоронних органів та реагувати на правопорушення.

8. Створення публічних звітів та відкритих баз даних щодо дій правоохоронних органів під час воєнного стану. Це може бути оприлюднення інформації про кількість проведених обшуків, затримань, а також результати їх перевірок, впровадження електронних систем обліку та моніторингу дій правоохоронних органів, наприклад онлайн-платформи для реєстрації затримань та обшуків з можливістю, щоб громадяни могли подавати скарги.

9. Розробити та запровадити Кодекс етичної поведінки для правоохоронців, що має містити норми дотримання прав людини.

У таких країнах, як Ізраїль, Німеччина, Франція та інших Західних державах, в умовах надзвичайних ситуацій і воєнного стану передбачено чіткий судовий контроль за діями правоохоронних органів, охоплюючи обов'язкову судову перевірку законності затримань та обшуків, моніторинг правозахисних організацій, також суди зберігають свої функції і забезпечують контроль за діями виконавчої влади, що допомагає запобігти зловживанням з боку правоохоронних органів [4, с. 155].

Отже, для реформування та врегулювання питань неправомірних порушень прав людини під час воєнного стану та надзвичайних ситуацій необхідно запровадити комплексні заходи, які охоплюють законодавчі зміни, судовий і процесуальний контроль, підвищення кваліфікації правоохоронців, міжнародний моніторинг та активну участь громадянського суспільства. Такі заходи допоможуть забезпечити баланс між національною безпекою та дотриманням прав людини.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, варто зазначити, що збройна агресія на території України стала складною перевіркою якості та стійкості кримінального та кримінального процесуального законодавства і його застосування на практиці, тому введення воєнного стану передбачає тимчасове запровадження особливих правових режимів, спрямованих на забезпечення безпеки держави та громадян, що вимагає адаптації процедур досудового розслідування до надзвичайних умов, але кожного дня з'являються нові проблеми стосовно здійснення спеціального досудового розслідування. Такі проблеми можуть бути спричинені неповним розкриттям усіх положень та умов процесуальної форми досудового розслідування та нечітким роз'ясненням і тлумаченням чинного КПК України. Тому станом на сьогодні законодавець має більш об'єктивно й досконало досліджувати інститут кримінального провадження, особливо той, який пов'язаний зі спеціальним досудовим розслідуванням, а також дослідити питання про його значення та сутність в умовах дії воєнного стану.

Крім того, кримінальне процесуальне законодавство України має комплексно вирішити проблему щодо забезпечення ефективних і справедливих розслідувань правопорушень та звичаїв війни в умовах воєнного стану, окупації та деокупації й подолати наслідки цього конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 24.06.2024)
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 1 : А–Г. С. 456–459.
3. Гусаров С. М. Щодо вдосконалення окремих положень досудового розслідування з урахуванням воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 25 листоп. 2022 р. Харків : ХНУВС, 2022. С. 31–33.
4. Верещак О. І. Деякі аспекти спеціального досудового розслідування в умовах воєнного стану. 2022. С. 153–155.
5. Досудове розслідування в умовах воєнного стану: які зміни внесено в КПК. URL : https://jurliga.ligazon.net/analytics/213263_dosudove-rozsliduvannya-v-umovakh-vonnogo-stanuyak-zmni-vneseno-v-kpk (дата звернення: 25.06.2024).
6. Горяйнов А. М. Класифікація правового примусу / Шостий апеляційний адміністративний суд : офіційний вебсайт. URL : <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/g/124-klasyfikatsiya-pravovoho-pr-ymusu.html> (дата звернення: 25.06.2024).
7. Досудове розслідування : навч. посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін. ; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 600–603.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції : Закон України / Офіційний вебсайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-19#Text> (дата звернення: 25.06.2024).

REFERENCES

1. Criminal Procedure Code of Ukraine : Law of Ukraine dated April 13 2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (date of application: 24.06.2024).
2. Legal encyclopedia / Yu. S. Shemshuchenko (head of the editorial office). K. : Ukrainian encyclopedias, 1998. P. 456–459.
3. Husarov S. M. Regarding the improvement of certain provisions of the pre-trial investigation taking into account the martial law. *Modern trends in the development of criminology and the criminal process under martial law* : theses to the International scientific-practical conference, Kharkiv, 25.11.2022. P. 31–33.
4. Vereshchak O. I. Some aspects of a special pre-trial investigation under martial law. 2022. P. 153–155.
5. Pretrial investigation under martial law: what changes have been made to the CPC. URL : https://jurliga.ligazon.net/analytics/213263_dosudove-rozsliduvannya-v-umovakh-vonnogo-stanuyak-zmni-vneseno-v-kpk. (date of application: 25.06.2024).

Лугіна Н. А., Покорська Я. І. Спеціальне досудове розслідування в умовах воєнного стану в Україні

6. Goryainov A. M. Classification of legal coercion. Official website of the Sixth Administrative Court of Appeal. URL : <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/g/124-klassyfikatsiya-pravovoho-prymusu.html> (date of application: 25.06.2024).

7. Pre-trial investigation: education manual / R. I. Blaguta, A.-M. Yu. Angeleniuk, Yu. V. Hutsuliak and others ; in general ed. Yu. A. Komissarchuk and A. Ya. Khytry. Lviv : LvDUVS, 2019. P. 600–603.

8. On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the inevitability of punishment of persons hiding in the temporarily occupied territory of Ukraine or in the area of anti-terrorist operation : Law of Ukraine / Official website URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-19#Text> (date of application: 25.06.2024).

N. A. LUHINA, Ya. I. POKORSKA. SPECIAL PRE-TRIAL INVESTIGATION IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

This scientific article analyzes a special pre-trial investigation during the period of martial law in Ukraine, which changes significantly during this period. A special pre-trial investigation is, first of all, a special procedure for the implementation of procedural and investigative actions aimed at investigating criminal offenses in conditions of increased danger, restrictions on rights and freedoms caused by military actions. The rights and freedoms of citizens may be limited in a certain way, therefore such measures are aimed at ensuring public safety and law and order in the difficult conditions of wartime.

It has been analyzed that the legal framework for the regulation of a special pre-trial investigation during the period of martial law in Ukraine is based on certain legislative acts that establish a special procedure and conditions for the implementation of investigative actions and procedural measures. The main regulatory legal acts regulating this issue are: the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code (hereinafter - the Code of Criminal Procedure), the Law of Ukraine "On the National Security of Ukraine" and "On the Legal Regime of Martial Law", decrees of the President of Ukraine on the introduction of martial law, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Also, it was found out that during the martial law, law enforcement agencies receive additional powers to carry out operational search and investigative actions and use special means and technologies to collect evidence.

Key words: *pre-trial investigation, "martial law", special pre-trial investigation, invasion, investigation, criminal proceedings, criminal acts.*

Стаття надійшла до редколегії 2 жовтня 2024 року

Наукове видання

ІРПІНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЧАСОПИС

Науковий журнал
2024. Випуск 4 (17)

НАД ВИПУСКОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Відповідальний за випуск	Бодунова О. М.
Редактор-коректор	Клименко М. П.
Технічне редагування та комп'ютерне верстання	Завальніцька Д. П.

Підп. до друку 31.12.2024. Формат 75 × 108/16.
Ум.-друк. арк. 11.9. Обл.-вид. арк. 11.0.
Тираж 300 пр. Зам. № 1120.

Видавець і виготовлювач
Державний податковий університет
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08205
+38(067)734-02-40
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої діяльності
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022*
